

MACAR ETNOGRAF ISTVÁN GYÖRFFY’NİN TÜRKİYE İZLENİMLERİ*

OBSERVATIONS OF HUNGARIAN ETHNOGRAPHER ISTVÁN GYÖRFFY ON TURKEY

ВЕНГЕРСКИЙ ЭТНОГРАФ ИШТВАН ГЬЁРФФИ О ТУРЦИИ

Doç. Dr. Melek ÇOLAK**

ÖZET

Macar etnograf István Györffy bir Macar inceleme ekibinde yer alarak 1918 yılında Anadolu’nun Kuzey Marmara bölgesini incelemiştir; bu inceleme gezisi sonrasında Türk kültürü ile ilgili izlenimlerini, Macaristan’da 1921 ve 1929 yılında *Falu* ve *Levente* adlı dergilerde yayımlamıştır.

Bu çalışmada István Györffy’nin, Türk kültürünün bir yabancı etnografin gözü ile yansıtılması açısından son derece önemli olan izlenimleri, dönemin Türk-Macar ilişkileri çerçevesinde ortaya konularak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Etnograf, István Györffy, Macar, Kültür, Türk.

ABSTRACT

Hungarian ethnographer István Györffy examined the Northern Marmara region of Anatolia as a member of a Hungarian research team; after this expedition, he published his observations about Turkish culture in two Hungarian journals, *Falu* and *Levente*, in 1921 and 1929.

The present study aims to evaluate his observations, which are very important in terms of understanding a foreigner’s perceptions of Turkish culture, within the context of Turkish-Hungarian relations of that time.

Key Words:

Ethnographer, István Györffy, Hungarian, Culture, Turk.

* Bu çalışma, 08-12 Mayıs 2008’de Makedonya’nın başkenti Üsküp’te yapılan XIV. Uluslar arası Türk Kültürü Sempozyumu’nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Muğla Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü – Muğla / TÜRKİYE

РЕЗЮМЕ

Венгерский этнограф Иштван Гьёрффи в 1918 году вместе с группой венгерских учёных предпринял путешествие в Анатолию с целью исследования северной части региона Мармара. Заметки, сделанные в ходе данного путешествия, при возвращении на родину Иштван Гьёрффи напечатал на страницах журналов «Фалу» и «Левенте» в 1921 и 1929 годах.

В данной статье исследования Иштвана Гьёрффи, имеющие важное значение с точки зрения освещения турецкой культуры иностранным этнографом, были рассмотрены в рамках турецко-венгерских взаимоотношений.

Ключевые слова:

Этнограф, Иштван Гьёрффи, Венгрия, культура, Турция.

I. XX. Yüzyıl Başlarında Türk – Macar İlişkileri ve István Györffy'nin İnceleme Gezisi

Özellikle Macaristan'da ortaya çıkan Turancılık akımı ve Türkolojinin bulgularıyla güç kazanmaya başlayan Türk – Macar ilişkileri, XIX. yüzyıl sonlarından XX. yüzyıl başlarına doğru oldukça gelişmiş bir durumda idi. I. Dünya Savaşında Osmanlı İmparatorluğunun Avusturya – Macaristan İmparatorluğu ile yaptığı işbirliği, kültürel ilişkilerin yanı sıra siyasi ve ekonomik ilişkileri de güçlendirmişti.¹ Türk – Macar ilişkilerinin en yoğun dönemi olan bu yıllarda savaş koşullarına rağmen, Anadolu'nun ekonomik ve kültürel kaynaklarının araştırılması, Türk – Macar ilişkilerinin bu temele oturtulması Macar Hükümetinin amacı idi.² Böyle bir ortamda Macar Hükümeti 1918 yılında, askerlik hizmetini yapan uzmanlardan Anadolu'nun kuzey sahillerinin araştırılması, taşranın ekonomik coğrafyasının ve folklorunun incelenmesi için bilimsel bir gezi planlamaya karar verdi. Ortaya konulan sonuçlar, daha sonraki Macar – Türk ekonomik ilişkilerinin temeli olacak, inceleme ülkeye ekonomik gelirin yanı sıra doğu bilimleri için katkı sağlayacaktı. Üyelerinin büyük bölümünü Kont Pál Teleki'nin seçtiği ve başkanlığını yedek yüzbaşı Dr. Jenő Lenárd'ın yaptığı gezi ekibi oluşturuldu. Altı aylığına düzenlenen bu bilimsel geziye topografyacı ve hidrografyacı Dr. Emil Vidéky, Jeolog Dr. László Gábor, ziraatçi üsteğmen Kont Rezső Széchényi'den başka katılanlardan biri de, Macar etnografya araştırmasının Avrupalı düzeye yükselmesine hizmet eden ve kökeni nedeniyle güçlü bir şekilde Türk kültürü ve diline ilgi duyan, klasik anlamda Türkolog olmamasına rağmen Hunlarla ilgili araştırmalarıyla Macaristan'daki Hun kültürünün tanınmasına katkıda bulunan Macar etnograf István Györffy idi.³ István Györffy, daha önce Balkanlara birçok fırsatla gezilerde bulunmuş, gözlemlerini 1916 yılında Coğrafya Bülteni'nde (Földrajzi Közlemenyek) yayımlamıştı.⁴ Dolaylı da olsa bilim dünyasına Gyula Németh gibi bir Türkologun kazandırılmasında kısmen etkili bir kişi olan Györffy, şimdi 1918 sonbaharında bu ekibe katıldığı zaman, Balkanlarda başladığı çalışmalarını sürdürmeyi istemekte idi. 21 Eylülde Haydarpaşa kampından hareket eden ekibin güzergah ve dinlenme yerleri Bulgurlu, Ömerli, Hecizli, Şile, Kurucu köy, Tekke, Göksu, Çelebiköy, Kandıra, Karaçallı, Hacılar İskeleyi, Sakarya Boğazı, Karasu, Melen, Akçeşehir, Akkaya, Alaplı, Çölmekçiler, Kurdlar ve Ereğli idi. Kandıra'da iken Bulgar Cephesinin dağıldığı haberi geldi. Yüzbaşı Lenárd İstanbul'a, Ordu Komutanı General Pomiankowski'ye telgraf çekerek yolculuğun sürdürülüp

sürdürülemezliği konusunda görüş istedi. Birkaç gün içinde geri dönülmesi yolunda cevap gelince, yükün büyük bölümü ve hastalanmış erat ile gemiye binen Dr. Vidéky ve Kont Széchényi dışında, kalanlar Alaplı, Yeniyer, Bekçi, Muhacirköy, Hendek, Adapazarı, Hacı İbrahim Çiftliği, Hereke ve Büyükdere beldesi üzerinden zorunlu yürüyüşle 7 Kasım'da tekrar Haydarpaşa kampına geri döndü. Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra Almanya ve Avusturya – Macaristan ordularının 28 Kasım tarihine kadar Türkiye'den çıkması gerektiğinden, ekip 7 Ocak 1919'da Haydarpaşa'dan gemiye binerek, Trieste üzerinden 21 Ocak'ta Macaristan'a geri döndü.

II. István Györffy'nin Gezi İzlenimleri

Savaş koşulları içinde büyük zorluklarla gerçekleşen ve 50 gün süren bu inceleme gezisinde István Györffy, Anadolu'nun Kuzey – Marmara bölümünün etnografik haritasını Ereğli ve Bolu hattına kadar aşağı yukarı 112.500 km²'lik bölgeyi redakte etmiş, yol boyunca 650 tane etnografik fotoğraf çekmiş, çizdiği etnografik harita ile yerleşim coğrafyasına ait önemli bulgular ortaya koymuştur.⁵ Anadolu'ya ait inceleme gezisi sonrası Türkiye'yi ve özellikle İstanbul'u bir kere daha görmeyi çok isteyen⁶ Györffy'nin Türkiye'ye yolculuk yapmaya başka fırsatı olmamıştır.⁷ Ancak Györffy'nin doğrudan bu gezi ile ilgili izlenimlerini konu alan ve Körösi Csoma Derneği'nin yayın organı olan Körösi Csoma Archívum'da yayımlanan “*A Lenárd-féle Kis-ázsiai Expedíció*” adlı yazısından başka⁸ gezi sonrası yerleşim coğrafyası, tarım, el sanatları, toplumsal yaşam gibi alanlarda yaptığı değerli gözlemleri “*Falu*” ve “*Levente*” adlı dergilerde 1921 ve 1929 yılında yayımlanmıştır.⁹

Györffy'nin bu yazılarının içeriğini değerlendirebilmek için gezinin yapıldığı 1918 tarihinden sonra, Türkiye'deki değişimleri ve bu bağlamda Türk – Macar ilişkilerini ele almak gerekmektedir.

I. Dünya Savaşından sonra 1920 yılında Trianon Antlaşmasını imzalayıp topraklarının çoğunu kaybeden Macaristan'da, Atatürk'ün başlattığı Milli Mücadele ilgi ile izlenerek desteklenmiş, Milli Mücadele Macar kamuoyunda bir umut ışığı olmuştu. Milli Mücadeleden sonra Lozan Barış Antlaşması ile yeni Türkiye Cumhuriyeti ortaya çıktığı zaman, Macaristan Atatürk'ün yarattığı yeni Türkiye'yi de hayranlıkla destekledi. Resmi ilişkiler kuruldu. Yapılan sözleşmeler çerçevesinde pek çok Macar uzman Türkiye'de görev aldı. Atatürk döneminde kültürel, siyasi ve ekonomik ilişkiler en üst düzeye ulaştı.¹⁰

Bu sonuç, Györffy'nin Türkiye ile ilgili izlenimlerine de yansdı. O'nun geldiği dönemle, yeni Türkiye arasındaki farkı yazılarında görmek mümkündür. Bu bir bakıma Macarların hafızasındaki Türk imajının nasıl değiştiğini de yansıtmaktadır.

Györffy'nin 1921'de yayımlanan “*A Török Falu*”¹¹, 1929'da yayımlanan “*A Török Nép Jövöje*”¹², “*A Török Nép és Életmodja*”¹³ ve “*Törökországrol*”¹⁴ adlı yazılarında Kurtuluş Savaşından, Cumhuriyetin kuruluş yıllarına doğru Türkiye'de olan değişimleri, gezi izlenimleri ile birleştirerek sunmaktadır. Bunlara göre Györffy'nin gözüyle Türk ve Türkiye imajı şöyledir:

“*Türklere bugün de genellikle, eski ders kitaplarının öğrettiği gibi tasavvur ediyorlar. Hıristiyan kölelere toprağı işleten, kendi ise çubuk içerek beli bükülen halkın çalışmasına bakan, zalim, hakimiyet için dünyaya gelen ırk! Şayet eve*

gelirse, pek lüks rahatlıkla döşenmiş evinde çok sayıda kadından oluşan harem bekler... Kadınlar yerine de köle kadınlar çalışırlar, onlar ise müzik, dans ve zevkler arasında hayatlarını yaşarlar. 2-300 yıl önce böyle Türklerin bulunması mümkün. Fakat bugün bunları gerçekten, artık boşuna arıyorlar.”¹⁵

“Türk evi en azından 2 odadan oluşuyor; birinde erkek oturuyor, diğerinde hanım. Hanımın odasına harem diyorlar. Bizde, burada sadece çubuk içen, dans eden, keyif yapan kapatılmış Türk zevcelerinin olduğunu hayal ediyorlar. Oysa hakikaten böyle değil. İki karısı olan Türk çok nadir.”¹⁶

“Belki Türkiye gibi hiçbir ülke son yarım yüzyıl içinde o kadar bölgeyi kaybetmedi. Üç kıtaya yayılan büyük dünya imparatorluğu bir 500 yıllık şanlı geçmiş sonrası, yayılmanın başladığı bölgeye sıkıştı. Bugün Türkiye, Küçük Asya ile denk ve farksız. Gerçi küçük bir vilayet parçası Avrupa’da da var; başkenti Konstantinopol veya Türk dilinde İstanbul’un ezici kısmı da Avrupa yakasında, Marmara Denizinin ‘Altın boynuz’ diye adlandırılan körfezinde uzanıyor; bununla birlikte Haydarpaşa isimli dış şehri bile, Asya tarafında bulunuyor. Düşmanları, yurdumuzla aynı şekilde, Türkiye’nin çok uzvunu kesip atmalarına rağmen, o bugün dahi prestiji olan büyük ülke, eksik Macaristan’dan daha büyük”...¹⁷

“Türkiye’yi tamamen geçen yüzyıl sonuna kadar, hatta dünya savaşının patlamasına kadar Batı Avrupa’da “hasta adam” olarak adlandırdılar. Ama Avrupalı güçler Türkiye’nin hasta olmasına çok bakımdan yardım ettiler. Türkiye, kendi hükümetinde, Kemal Paşa Türkiye’de Avrupalı güçlerin imtiyazlarına son verinceye dek hakim değildi. Ülkenin çok yüzyıllık yönetim düzeni daha köklü yeniliklere izin vermiyordu. Bunun için Kemal, o zamana kadarki düzenle ilişkiyi kesti; Sultanın iktidarına son verdi, büyük nüfuza sahip ulemanın siyasi olarak hak sağlayan gücünden yoksun bıraktı ve yalnızca inanca yönelmeye zorladı. Türk devlet fikrini benimsemeyi bilmeyen azınlıkları ülkeden başka yere nakletti ve yerlerine mübadele yoluyla Türkleri getirdi. Kadınları kölelik durumlarından kurtardı. Peçe kullanmayı kaldırdı ve kadınların okula gönderilmesini zorunlu kıldı. Arap yazısını kaldırdı ve yerine Latin harflerini getirdi. Bütün bu yenilikleri ile komşu, aynı inançtan halkların antipatisini üstüne çekti. Ama Kemal iyice gördü ki, Türkiye aynı inançtan olanlardan-ki onların büyük kısmı Avrupalı güçlerin hakimiyeti altında yaşıyorlardı- önemli desteği, durumunun kolaylaştırılması için alamadı; bunun için Türkiye’nin büyük güçlere ait geleneklerini kopararak, uzvu kesilip atılmış ülkeyi ulusal temelde yeniden düzenlemeyi istedi ve gelecekte kendi gücüne dayanmayı diler. Türkiye yeniden doğma çalışmasında her yardım elini minnettarlıkla kabul ediyor; bununla birlikte tecrübelerinden ders çıkararak özellikle sadece, yardımı aynı zamanda ülkenin geleceği için tehlike anlamına gelmeyen halklara dayanıyor. Türkiye biz Macarlarla geleneksel iyi ilişki içinde yaşıyor ve dostluğumuzu memnuniyetle kabul ediyor. Türkiye’nin yeniden inşasında halen çok Macar çalışıyor ve yurttaşlarımız her tarafta kendilerini ispatlıyorlar. Türk ise, “kardaş” (testvér) diye çağırdığı Macar’ı ödül olarak bütün diğer Avrupalı halklara karşı sevgiyle buyur ediyor.

Türkiye kısa zamanda gelişecek. Uzmanların şimdi hesaba kattığı olağanüstü çok maden hazinesi var. Bazı yerde maden cevherleri toprağın yüzeyinde yatıyor, şimdiye kadar hiç kimse onlarla ilgilenmiyordu.

Türkiye’nin yüz ölçümünden sadece %7’si işlenmiş arazi, diğeri kullanılmıyor; özellikle otlak olarak yararlandıklarının en büyük kısmı çayırılık veya kum

bozkırı. Şimdiye kadar asfalt yolların olmaması ziraatın büyük engeli. Türk yollarında hiçbir türlü Avrupalı taşıt gidemezdi, sadece büyüklüğü yanında da bir iki kental yükten daha fazlasını taşıyamayan biçimsiz, büyük, ağır Türk yük arabası. Köprüler de yollar da hemen hemen hiç yoktu. Kemal'in ilk işi asfalt yolları, demiryollarını yapmaktı. Böylece ondan önce hiçbir şey üretilmeyen, ürünü nakletmenin mümkün olmadığı bölgeleri de ekip biçmek mümkün olabilirdi. Ülkede, buraya kadar sadece malarya yayan ve insanların binlercesini çalışmaya gücü olmayan hastalar yapan büyük bataklıklar var. Şimdi, çok ve bir sürü verimli araziye işlenebilir hale getirecekleri, bataklıkların drenajı başladı. Yurdumuzun fabrikaları Türkiye'ye çok tarım makinesi naklediyor ve eski kötü zirai araç-gereç eski eşya çöplüğüne gidiyor. Hayvan varlığının ıslahı için ise ülkemizden bir sürü damızlık hayvan alıyorlar. Türkiye şayet böyle ilerlerse birkaç on yıl sonra nüfusu iki katına çıkacak, zengin ve güçlü olacak ve "hasta adam" Avrupalı güçler arasında tekrar hatırı sayılır ulus olacak."¹⁸

"Türkiye'nin bir tarafının kesilip atılmasından sadece tek kazancı, azınlıklardan kurtulması oldu... Geçen yüzyıl içinde, düşmanları o zamana kadar barış içinde yaşayan bu halkları Türklere karşı kıskırttıkları ve bağımsızlık çabası için tahrik ettikleri zaman, Türkiye'nin azınlıklarıyla problemi oldu. Ermeni, Rum ve diğer kıyımlar bunun sonuçları. Bugün artık Türkiye'nin eksik Macaristan'dan daha fazla azınlığı hemen hemen hiç yok.

Kendilerini Kemal Paşanın otoritesi altında iyi hissetmeyenler, göç ettiler; yerlerine Türkler, farklı Balkan ülkelerinin rahatsız edilen Türklerini yerleştirdiler.

Türklerin hoşgörüsü neredeyse darbimesel. Ülkemiz onların yönetimleri altında olduğu zaman, dillerini ve dinlerini bize zorla kabul ettirmeye asla teşebbüs dahi etmediler, azınlıkların da bir 500 yıldan beri dil ve irki hususiyetlerini, hatta dinlerini de korudular. Bosnalı Sırpların bir kısmı, Boşnaklar da kendi isteğiyle vaktiyle İslam dinini kabul etmişlerdi."¹⁹

István Györffy'nin yazıları en çok üzerinde durduğu konulara göre de tasnif edilebilir. Bu yazılardan Györffy'nin köy kültürü²⁰, endüstri ve el sanatları²¹, Türk kadını ve toplumdaki yeri²², ormancılık²³, hayvancılık²⁴, tarım²⁵ ve yerleşim coğrafyasına ait²⁶ izlenimlerini ortaya koymak mümkündür. Şöyle ki:

Köy Kültürü:

"...Avrupalı büyük güçler, ondan "hasta adam" oluncaya kadar zavallı Türk'ün kanını emdiler. Türkiye'yi bir yüzyıldan beri, dostları ve düşmanları, yakın ve uzak komşuları buduyorlar. Ve bugün artık öyle zavallı ve yere vurulmuş ki iç düşmanları ile de başa çıkamıyor. Türkiye hakkında yazanlar her zaman İstanbul'a ait ilişkilerini yazıyorlar ve onu bütün ülke için genelleme yapıyorlar. Bu, sanki Budapeşte halkını ve halkının yaşamını Macarlar için genellemeleri gibi bir şey. O halde Küçük Asya'da gördüğüm gibi gerçek Türk köylüsünün yaşamını tasvir etmeyi deneyeyim.

Türk köylüsü olağanüstü kanaatkar. Daha ziyade, daha çok iş yapmamış gibi, kültürün bütün kazanımlarından feragat ediyor. Köyleri şimdi de yüzyıllar önceki gibi. Ekonomisi mümkün olabilecek derece iptidai. O, neredeyse her ihtiyacını kendi karşılıyor, ama lüzumundan fazlasını üretmiyor. Aslında son derece onurlu, ciddi ve konuksever. Yük arabasıyla Küçük Asya'yı kat etmek isteyen Avrupalı kesin uzağa gitmiyor. Türkler mümkün merteye at arabasıyla gitmiyor ama at

sirtında gidiyor. At sirtında, yük arabasındakinden hatta yükünü de daha seve seve taşıyor. Çünkü yollar çok az gidilebilir ve Türk arabası öyle ağır ki onu boş şekilde de yedeğe alıp çekmek mesele. At ondan devrilir de; bunun için onu mandaya çektiriyorlar...

Köylerde sokaktan söz etmek pek mümkün değil, çünkü arsaların parmaklıkları bile yok. Evler birbirine yeterince yakın, sebebi ağıllarının ,yüklerinin olmaması ve tarım işi köyün ucunda olan ortak bir bahçede yapılıyor.

Yukarıdakilerden sonra birileri Türk evinin sefil bir gecekondu olduğunu düşünür; oysa bu yanlış. Türk evinin hepsi katlı. Dışarıdan bir güzel boyanmamışsa da (genellikle aralıkları macunla bile tıkamıyorlar, badanalamak adeti çok az), içerden daha da güzel ve daha rahat. Türk evinin zemin katı davarlara ait. Burada ahırlar var. Ahırdan merdiven, 2-4 odanın bulanabildiği yukarı kata götürüyor. Erkeğin ayrı, kadının ayrı odası var, bu son olarak belirtilenin ki "harem". Bir odayı mutfak, birini kiler işgal ediyor.

...

Türklerin evi içerden olağanüstü temiz. Türkler ayakkabısını, odaya adım atmadan önce, kapının önünde çıkartıyor ve soket veya çarıkla giriyor. Odanın döşemesi de billur gibi temiz. Mobilyalar yok. Sandalyeler gerekmiyor, çünkü yerde oturuyorlar. Masaları sadece bir yuvarlak tepsi şeklinde disk, ki onun ayağı hemen hemen 10-15cm. O odada da durmuyor; ama yemek hazırlayınca getirmeye alışkınlar; yemekten sonra yeniden dışarı götürüyorlar. Elbise dolapları hatta yatakları bile yok. Elbiseleri ve yatak takımlarını duvara oyulmuş, kapağı olan oyuklarda saklıyorlar. Belki de bizim duvar dolaplarımıza benzetebilirim. Yatağı, odanın döşemesine yazmaya alışkınlar. Resimler Türk odasını süslemiyor. Evin ağaçtan yapıldığı yerde, güzel oymalar odayı süslüyor. Sobaları bile yok ama sert mevsimde geceleyn büyük kütüğün yandığı bir şömine türleri var. Oda soğuk değil, çünkü altındaki ahır, ahır kokusu yukarı gelmeksizin ısıtıyor. Zaten Türk köylüsü bütün zamanını açık havada veya ahırda sürüleri arasında geçiriyor.²⁷

Yazar burada köy kültüründen söz ederken Türk kadınına özellikle değinmektedir.

A. Türk Kadını ve Toplumdaki Yeri:

"... Hanım ise yorulmaksızın sabahtan akşama dek çalışıyor. Çünkü Türkiye'de halkın muhitinde, daha ziyade kadının çalıştığı erkeğin emrettiği adetine inanılır, bizdeki gibi değil. Çünkü koca, kadını parayla alıyor; hal böyle iken O, O'nun için verilen büyük meblağı kazanmak zorunda. Kadın, şayet gerekirse fırında pişiriyor, yemek pişiriyor, yıkıyor, ip eğiriyor, bez dokuyor, sürüyü bekliyor, çocukları yetiştiriyor, tarlayı çapalıyor, sürüyor, tohum ekıyor, ürün topluyor. Erkek, özellikle sadece sürüyle uğraşiyor, yük arabası sürüyor, artık kadının gücünün yetmeyeceği işleri yapıyor."²⁸

Györffy "A Török Nép és Életmódja" adlı yazısında da erkek ve kadın arasındaki "bu orantılı olmayan iş bölümünden" söz ederken kendi köylüsü ile Türk köylü kadın arasında benzer yönler bulmaktadır:

"Türk köylü kadını daha çok değilse de Macar köylü kadını gibi geçim için mücadele ediyor"²⁹

Györffy "A Török Falu" ve "A Török Nép és Életmódja" adlı yazılarında Türk kadınının konumuna değinmeye devam etmektedir. Şöyle ki:

“Türklerin çok eşliliği artık daha ziyade sadece Avrupalıların fantezisinde yaşıyor. Belki öyle ifade etmemiz gerekir ki her yüzüncü Türk'ün 2 eşi ve her binincinin 3 eşi var. Orada evlenmek bizdeki gibi öyle kolay değil. Bizde hatırı sayılır drahoma veriyorlar kızlara; fakat Türk delikanlısı kelimenin tam anlamıyla satılık kızı, ana babasından alıyor. Bunun fiyatı ise birkaç dana ve meydana getirmenin kolay olmadığı diğer menkul. Türk kadınının peçeli gezmesi de bugününün geçmiş olacak. Köy yerinde köylü kadının, kızın peçesi bile yok. Köylüsünün önünde yüzünü çok da sarıp sarmalamıyor. En fazla şayet köye yabancı gelirse, adet yerini bulsun diye başındaki örtüyü burnuna kadar yukarı çekiyor; bizim yaşlı kadınlarımızın bazılarının kiliseye giderken yaptığı gibi.³⁰

“... Köylü kadın şimdiye kadar bile peçe taşıymıyordu. Şimdi artık Kemal Paşa, bu modası geçmiş adeti tamamen kaldırdı.”³¹

B.Endüstri ve El Sanatları:

“Türkiye’de tamamen en son zamana kadar endüstri en iptidai durumda idi; ama daha da ziyade küçük endüstri geliyordu. En ufak köyde bile, köy için en gerekli sanayi mamullerini yapan birçok el zanaatını buluyoruz. Endüstrinin halk sanatının pek de yararına olmadığını biliriz. Çünkü sadece basmakalıp olarak kitle mallarını üretiyor. Bununla birlikte küçük endüstri, halk sanatının yatağı. Burada, sınırsız olarak kişinin sanatçı eğilimi kendini gösterebilir. Türkler, doğulu halk olarak, çok eski zamanlardan beri süslü elbiselerden hoşlanıyordu. İple süslemede Türk terzisi ulaşamaz. İple süsleme şeklini, düğüm atmalarını Türklerden öğrenmiş olmamız muhtemel. Türk terziler, alışılmış şekilde açık renkli çuhadan veya ipekten hazırlanan giysilerini her zamanki kara, altın ve gümüş kordonla süslüyor. En sık görülen renk kırmızı, vişne kırmızısı ve mavi. Kadınların giysisi Avrupalı kadınların ki gibi öyle süslü, göz alıcı değil. Çünkü Türk kadınları en son zamanlara kadar kadınların özgürlüğüne kadar, kuşkusuz basit forma türünde giysiyle sokağa çıkıyorlardı, yüzlerine de peçe örtüyordu. Bununla birlikte ev kıyafetleri daha da muhteşem renkli, daha süslü idi. Böylece Türk kadını, özellikle şehirli nüfus, yaşamının çoğunu işte onun için bol bol el işiyle uğraşarak haremde geçiriyordu. Toplumsal yaşamını yaşamıyordu..

Halıcılık çok yaygın ev endüstrisi idi ki onda Türk kadının sanatkarane eğilimi fazlasıyla belli oluyordu. Her bölgenin vardı ;hatta var kendine özgü halı deseni; bunları bütün dünya tanıyor. En süslüler düğüm atılmış halılar, ki onları bizde İran adı ile zikretmek adet olmuş. Küçük Asyalı Türk halılarını özellikle gencecik renk ihtiyaçları nitelendiriyor. En ünlüleri İzmir, Hereke, Bergama, Uşak, Konya'ya ait vb. halılar. Küçük Asya'nın kuzey kısmında, Karaman'da dokuma tezgahlarında hazırlanmış Karaman halısı, Avrupa'da perdelerde kullanılan Torontal halısına bir dereceye kadar benziyor .

Türk kadınları nakışın çok büyük ustaları. Özellikle ipek, altın ve gümüş iplikle nakış işliyorlar. Çiçek süsünü seviyorlar. Çiçeği özellikle buket şeklinde gösteriyorlar. Avrupa'da sık sık görülen geometrik desenler Türklerin işlemelelerinde nadir bulunuyor. En sık olarak şalları, örtüleri, yastık kılıflarını işliyorlar; bunların bir kısmı- halı gibi- Avrupa pazarına geliyor.

Türk yazısı da sık sık görülen süsleyici unsur. Türkler geçen ayın 1'ine kadar tamamen Arap harflerini kullanıyorlardı. O zamandan beri Kemal Paşa Latin yazısının kullanılmasını zorunlu kıldı. Türk yazısı olağanüstü süslü ve pek çok çeşidi var. Yazmayı herkes öğrenebilir, fakat güzelce yazmayı az insan biliyor.

Türklerde, birkaç metelik için, sipariş verene çok güzel mektup yazan sokak yazı ustaları gelenek idi. Türk, ağaç oymacılığında çok usta değil. Çünkü ağacı az ve yontacağı şey pek yok. Bununla birlikte evleri alışılmış olarak ağaçtan yapıyorlar ve mahirane bir şekilde 2-3 katlı evi de ağaçtan inşa edebiliyorlar... Taşı daha da güzel yontabiliyorlar. Macar Kalvinistlerin mezarlarına dikilen ahşap haça benzeyen tek tek Türk mezarı, gerçek müzelik parça ve en küçük köy mezarlığında bile bir iki bulunabilir. Mezar taşlarında çok güzel olarak kazınmış harfler, yata-
nın hatırasını bildiriyor. Demir işçiliğinde de ustalar. Fakat en güzel madeni eşyaları bakır ve gümüşten yapıyorlar. Genel olarak ince teknikleri yaygın. Bu, ufak gümüş yuvarlakları lehimledikleri saç teli inceliğine getirilmiş gümüş telden hazırlanmış mücevher ve süs eşyası. Türkiye’de toprak işi de gelişmiş. Çok güzel çini çömlekleri yapıyorlar. Küçük Asya’da lületaşı memleketi de var. Burada en güzel lületaşı süs eşyaları ve Türk’ün sevdiği piposu, uzun ağızlığı yapıyorlar. Türk halk sanatına ait malların sergilenmesi, ülkenin başkenti gibi, küçük şehirlerde de mevcut olan “pazar” denilen kapalı çarşı.”³²

C. Hayvancılık ve Ormancılık:

“Türk her şeyden önce hayvancılıkla uğraşan bir halk. Özellikle koyun, keçi besliyor. Çünkü bunlar az ihtiyaçlı hayvanlar. Koşum için manda, sığır, at, orada burada eşiği, deveyi kullanıyorlar. Toprağı da bunlarla işliyorlar.”³³

“Türkiye’nin büyük kısmını yüksek dağlar kaplıyor. Ama orta kısmında daha yüksek konumlu yaylalar da var. Ama bunlar çoğunlukla susuz, verimsiz, kumlu veya tuzlu step ki onlar insan ikameti için elverişsiz. Türkiye’nin ormanı da az. Özellikle kuzeye ait Karadeniz tarafında meşe ve yumuşak kestane ormanlarını buluyoruz. Güneyde Akdeniz tarafında da ormanlar var. Fakat bütün bunlar ülkenin ağaç ihtiyacını aslında karşılamıyor. Bu bakımdan Türkiye ülkemize göre de daha kötü durumda. Zira Türkler evlerini ağaçtan inşa ediyorlar; onun dışında ısıtma için, kısmen pişirme için de odun kullanıyorlar, özellikle şehirlerde. Sonra Türklerin yok edilen ormanlarda hayvan otlattıklarını da bilirsek, ülkenin kıraç olmamasına şaşmayalım.”³⁴

“Ama Türkler tam da Kunsag’lı Macarlar için söylediğimiz gibi ağacın düşmanı. Şayet bir ağaç görürse ilk düşüncesi onu kesmek. Ülkede günlerce gidebildiğimiz ama bir ağaç göremediğimiz tepeler var. Oysa zeytin, incir ağacı her yerde yetişiyor, hatta üzüm de bütün özel bakım olmaksızın muhteşem bir şekilde süslüyor. Duvarlarda, şurada burada öyle üzüm asmaları görebiliriz ki onun gövdesi but kalınlığında, yaprakları ise katlı evin tepesinde!...”

Karadeniz kıyısı çevresine ait ormanlıkların bir kısmı yumuşak kestane ağaçlarından oluşuyor. Ama sanmayalım ki bu kestane pazara geliyor! Türkler ev ihtiyacına yetecek kadarını topluyor, geri kalan ise ağaç altında bitiyor. Yani telef olmuyor. Çünkü onu yaban domuzu yiyor. Türkler domuzu murdar hayvan sayar ve etini yemez. Onu avlamak bile adet değil, ama geceleyin ateşle, gürültü patırtı ile onu ekinden ürkütüyor. Bunun için yaban domuzu olağanüstü artmış ve çok ziyana neden oluyor. Geceler, yaban domuzu ürkütenlerden ve uluyan çakallardan şafak söküne kadar gürültülü.”³⁵

D. Tarım:

“Türk toprağı çok elverişsiz. Çok kıraç kayalık tepeler, uçurumlar, çalı ile kaplanmış korular, çok nadiren bir bir yarısına kadar suyu çekilmiş çaylar. Bütün ülkeyi su yokluğu nitelendiriyor. Burada kuyuyu kazmak mümkün değil, birkaç saat

ücret için kaynak bile bulunmuyor. Kaynakları da tahmin ediyorlar. Üstüne güzel bina yükseltiyorlar ve suyu boruyla uzağa götürüyorlar. Yağmur sadece kışın yağıyor; baharda, sonbaharda çok az, yazın ise asla. Daha çok gece çığı var. Geceler yazın çok serin, gündüzler dayanılmaz sıcak. Yağış yokluğu nedeniyle ürün de az, şayet 3-4 tohum verirse, Türkler memnun oluyor. Kötü şekilde toprağı işledikleri gerçek; sabanlarıyla sadece onu kazıyorlar, gübrelemek adeti hiç yok. Gübre toprağı iyileştirmekten ziyade yakıt malzemesi. Şehirlerin yakınında bahçıvanlık yapmak moda. Bunda öyle büyük ustalar ki Macaristanlı bahçıvanlarımızı da geçiyorlar.”³⁶

“Türkiye’de genel olarak henüz karasaban kullanıyorlar. Bu son derece basit, biçimsiz alet, tepesine bir demir pabucu geçirdikleri adeta bir ağaç çengel, bu kazıyor toprağı. Yiv döndüreni bile yok, sapı da sadece tek. Pulluk arabasını bilmiyorlar. Genel olarak da orakla ürün topluyorlar...”

Türkler özellikle buğday, arpa, yulaf, mısır yetiştiriyorlar. Buğdayı ufak su veya yel değirmenlerinde öğütüyorlar; buharlı değirmen çok nadir. Buğdayı dibekte dövmeye alışkınlar, lapa olarak; eskiden bizdeki darı bulamacı gibi. Ülkenin bölgesinin olsa olsa %7’si işleniyor; diğeri mera, orman veya bozkır. Toprağın bedeli çok az. Bununla birlikte şayet yollar yapılırsa, Türkiye’de tarım gelişecek. Çünkü arazisi iyi.”³⁷

“Türk erkeğı özellikle davar sürüyor. Tarım işinde de karısına yardım ediyor. Küçük endüstri Türkiye’de çok gelişmiş ve en ziyade erkek ondan az bir para da kazanabildiğı herhangi bir ustalığa da erişmiş. Zira tarım ürünlerini genellikle kendileri tüketiyorlar; çünkü onu değerlendiren piyasadan normalde uzaklar.”³⁸

“Türkler ziraatı sadece kendi ihtiyacı için yapıyor.”³⁹

E.Yerleşim Coğrafyası:

“Türkiye’yi yani Küçük Asya’yı üç taraftan deniz çevreliyor. Doğuya doğru Kafkas dağlarının çoğunlukla Türk ırkından veya en azından İslam dininden ülkeleri çevreliyor ki onlar halen dahi Sovyet Rusya hakimiyeti altında Kafkaslı diye adlandırılan cumhuriyette yaşıyorlar. Türkiye’nin doğu komşusu, bu sınır kısmında dahi Türklerin oluşturduğu İran. Güneydoğuda Mezopotamya ve Suriye ile sınırdaş. Bu bölgeleri şimdi Dünya Savaşı sonrası İngiliz ve Fransızlar ondan aldılar.”⁴⁰

“Türkler arasında bugün dahi çadırdaki yaşayan, sürüleriyle bir yerden yere göç edenler var; bunlar Yörükler. Ama bunların sayısı son derece önemsiz. Şehirlerde, bugün de bunlar için bile Türk hakimiyetinin çekilmezliğini gösteren çok Rum, Ermeni yaşıyor. Ülkenin içine dağıtılmış Çerkezler, Kürtler ve bazı daha küçük azınlıklar yaşıyorlar, ki onların hepsi Müslüman ve Türkçe de konuşuyorlar.

Türk halkı kısmen köylerde, kısmen şehirlerde oturuyorlar. Şehirleri kalabalık ve yeterince güzel. Buna karşılık 30 evin olduğu küçük köylerin artık yeterince büyük köy olduğu söylenebilir. Köyler yakın, birbirlerinden 2-3km’lik. Türklerde dağınık köy tanınmayan bir şey. Zira tarımla az uğraşıyorlar.”⁴¹

...

“Bazıları 8-10 evden oluşuyor. Sadece kışın ve sadece yazın oturdukları köyler de var. Asla oturmadıkları da var. Bunu öyle anlamak gerekir ki 10-15 köy bir ortak kilise inşa ediyor; etrafında dükkanları diyor, belki başka resmi binayı da. Ve sadece ibadet veya haftalık alış veriş münasebetiyle uğruyor. Bunlarda, köy

şeklinde “alışveriş yerlerinde” sahiden hiç kimse oturmuyor. O belki bizim “dağlık köylerimize” uygun düşer.”⁴²

...

“Yine de baharla veya yaz başında yola koyuldukları ve dağlara taşındıkları Türk köyüne rastlanıyor. Burada sürüleriyle tamamıyla sonbahara kadar, soğuk hava onları bütün yazın boş şekilde duran kışlık köylere mecbur bırakıncaya kadar yaşıyorlar; Bununla birlikte yazlık köylerde çadırlarda değil, ama kulübelerde oturuyorlar.”⁴³

Sonuç

Macar etnograf István Györffy, 1918 yılında bir inceleme ekibi ile Anadolu’ya gelmiş, Anadolu’nun Kuzey Marmara kesiminde etnografik incelemelerde bulunmuş ve bu bölgenin yerleşim coğrafyasına ait önemli bulgular ortaya koyarak, etnografik haritasını çizmiştir.

Macaristan’a dönünce gezdiği bölge ile ilgili izlenimlerini uzun bir aradan sonra, “Falu” ve “Levente” adlı dergilerde yayımlamıştır. Bu süre içinde Türkiye’de meydana gelen değişme ve gelişmeler, bu yüzden Györffy’nin gezi ile ilgili izlenimlerine yansımıştır. Györffy, yazılarında hem gittiği dönemle ilgili Anadolu’nun kültürü hakkında bilgi verirken, var olan durumu da bu izlenimler ile birleştirerek aktarmakta, aynı zamanda Türk ve Macar kültürleri arasında karşılaştırmalar yapmaktadır.

Bu yüzden Györffy’nin Türkiye ile ilgili izlenimleri, Anadolu’nun toplumsal, ekonomik, siyasi durumunun bir yabancıнын gözü ile yansıtılması ve değerlendirilmesi açısından oldukça önemli olduğu gibi, her iki milletin kültür unsurlarının karşılaştırılması açısından da oldukça önemlidir. Györffy’nin izlenimlerinden sadece tarih biliminin değil, tarihe yardımcı diğer disiplinlerin de yararlanması ve önemli veriler elde etmesi mümkün görünmektedir.

EKLER

EK-I

Macar Etnograf István Györffy (1884 Karcag-1939 Budapeşte)
Júlia Bartha, “*A Keletkutató Györffy István*” **Györffy István Írásai Balkánról es
Törökországról**, Terebess Kiadó, Budapest 2001, s.9

EK-II

Macar Gezi İnceleme Ekibi (soldan fötr şapkalı kişi István Györffy)
Melek Çolak, “*Macar Etnograf István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme
Gezisi (1918)*”, **Belleten** LXII, 265 (Aralık 2008)

EK-III

Dağlı Rumlar

István Györffy, *“A török nép és életmódja”*, Györffy István Írásai Balkánról es Törökországról, s.63.

EK-IV

Bekçi'de Rumlar

EK-V

Darlıgeçit'de Yörükler ,István Györffy, “A török nép és életmódja”, Györffy István Írásai Balkánról es Törökországról, s.64.

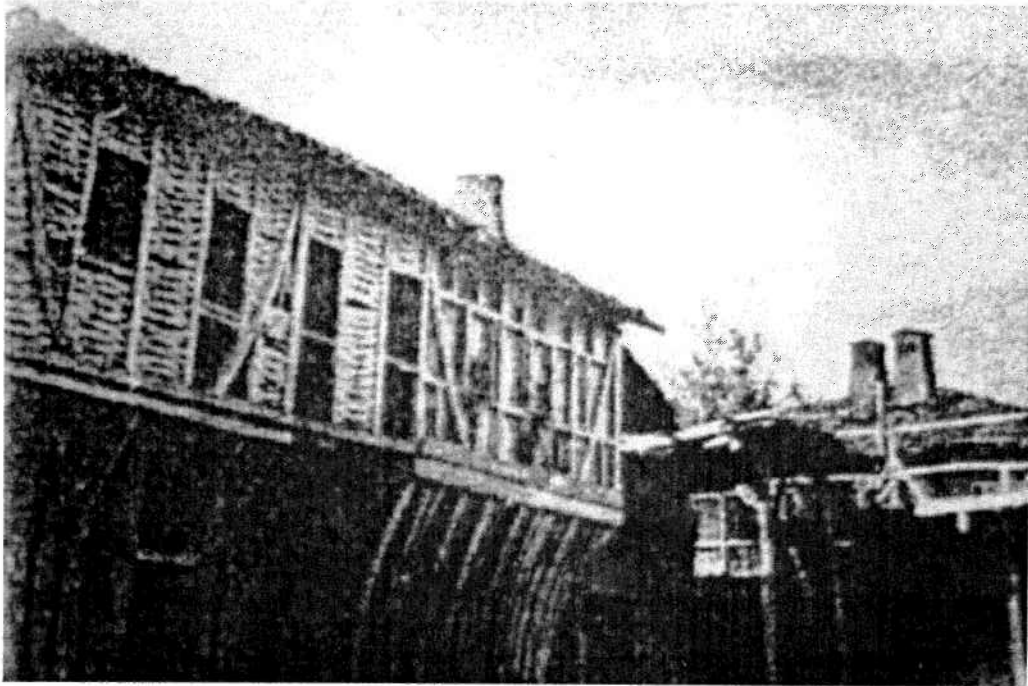
EK-VI

Yörük çadırı (Darlıgeçit)

István Györffy, “A török nép és életmódja”, Györffy István Írásai Balkánról es Törökországról, s.65.

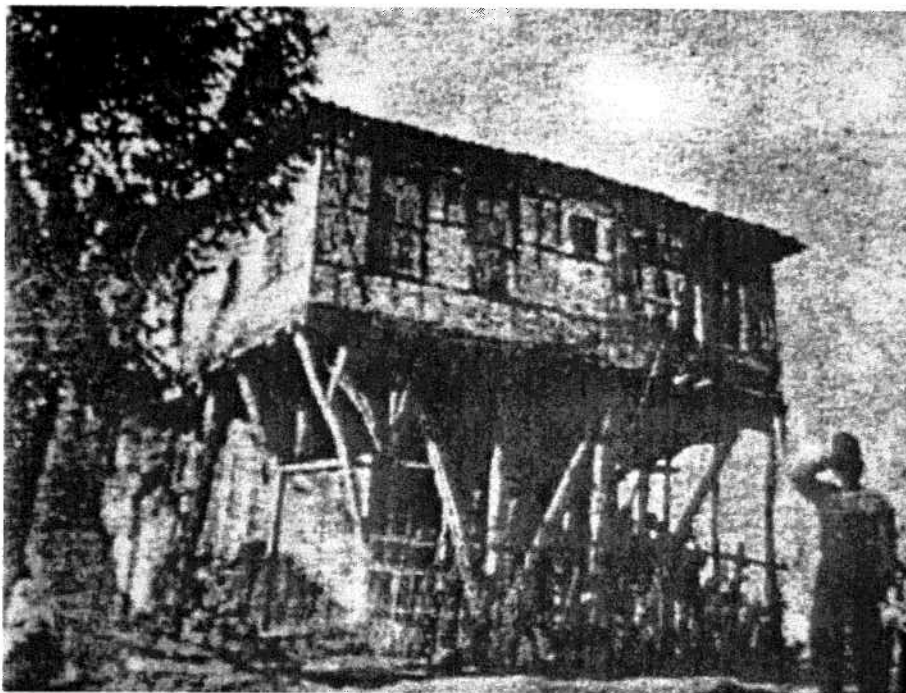
EK-VII

Şile'de bir ev

István Györffy, *"A török falu"*, Györffy István Írásai Balkánról es
Törökországról, s.73.

EK-VIII

Ereğli'de bir ev

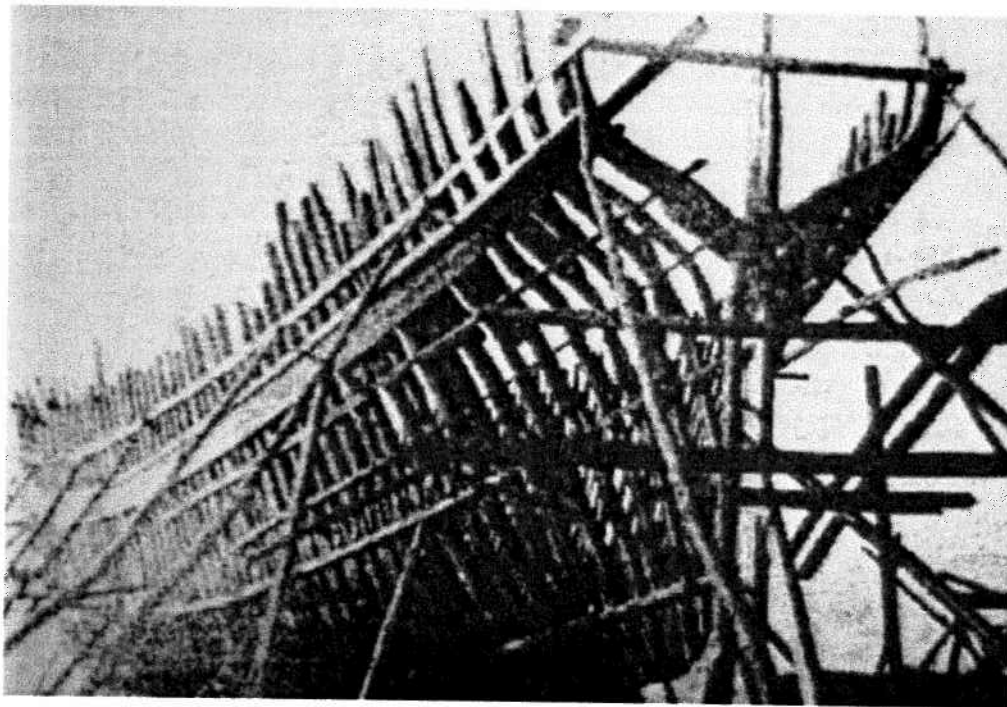
EK-XI

Bir Rum evi (Urumbar)

István Györffy, *“A török falu”*, Györffy István Írásai Balkánról es
Törökországról, s.72.

EK-X

Tekne yapımı (Alepli)

István Györffy, *“A török falu”*, Györffy István Írásai Balkánról es
Törökországról, s.75.

EK-XI

Tekne yapımı (Alepli)

István Györfly, *“A török falu”*, Györfly István Írásai Balkánról es Törökországról, s.76.

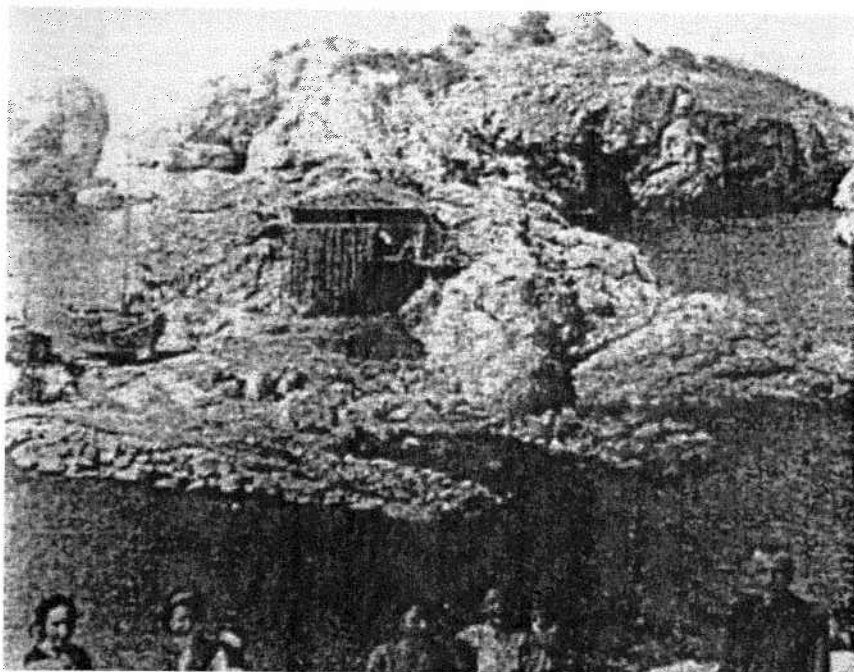
EK-XII

Sakarya'da bir ev

István Györffy, "*A török falu*", Györffy István Írásai Balkánról es Törökországról, s.74.

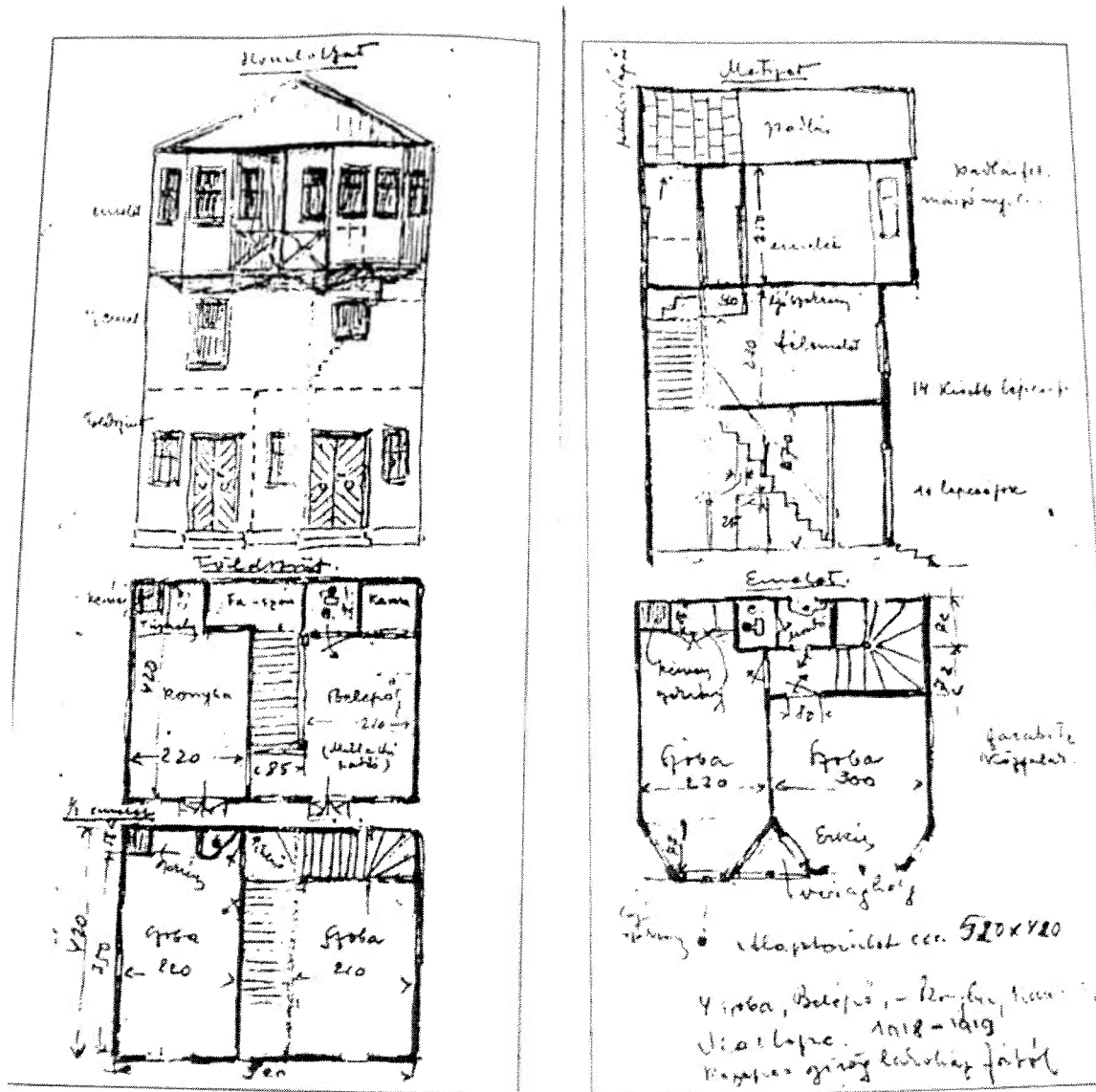
EK-XIII

Alepli (1918)

István Györffy, "*A török falu*", Györffy István Írásai Balkánról es Törökországról, s.77.

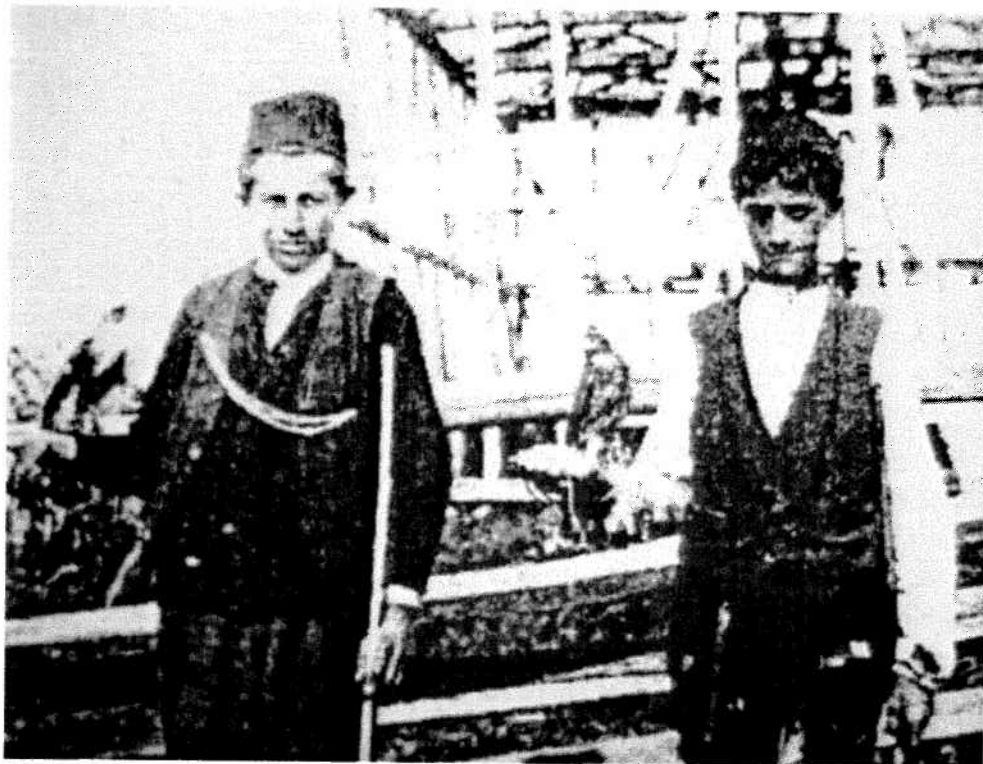
EK-XIV

István Györffy'nin çizdiği Türk evini tasvir eden plan.
 István Györffy, "A török falu", Györffy István Írásai Balkánról es
 Törökországról,

s.80-81.

EK-XV

Doğan terbiyecisi çocuklar

István Györffy, *“A Lénard-féle kis-ázsiai expedíció”*, Györffy István Írásai Balkánról es Törökországról, s.91.

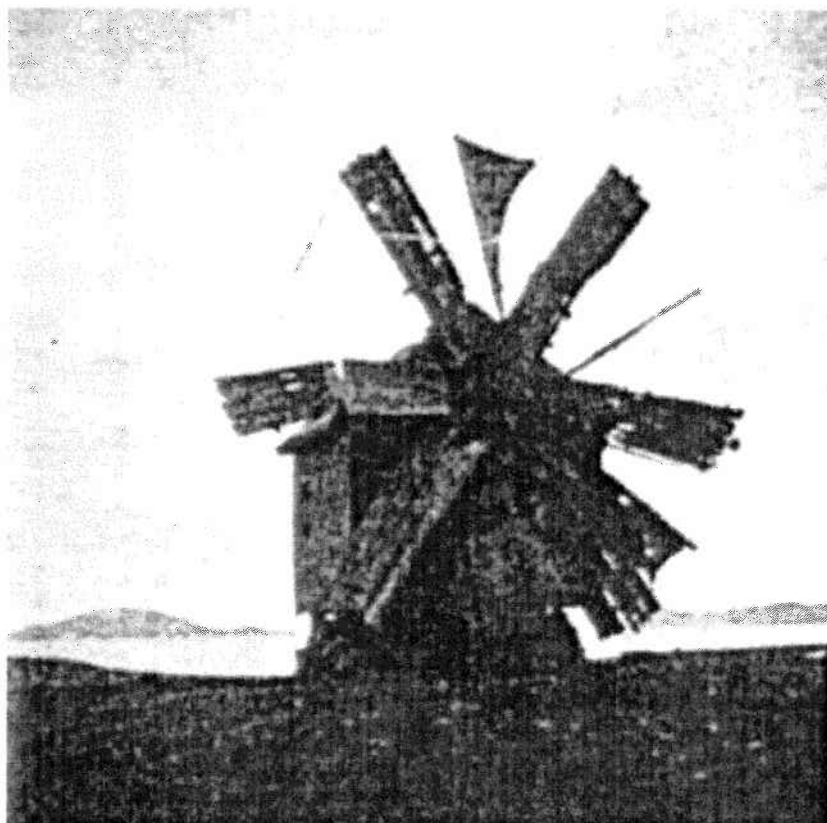
EK-XVI

Alışveriş yapanlar (Düzce)

István Györffy, *“A török népművészet”*, Györffy István Írásai Balkánról es Törökországról, s.87.

EK-XVII

Maltepe'de bir yel değirmeni
István Györffy, "*A török falu*", Györffy István Írásai Balkánról es
Törökországról, s.79.

EK-XVIII

Düven sürenler (Bulgurlu)
István Györffy, "*Törökországról*", Györffy István Írásai Balkánról es
Törökországról, s.59.

EK-XIX

A török falu*

A törököt többnyire ma is úgy képzelik, mint ahogy a régi tankönyvek tanították. Kegyetlen, uralkodásra termett faj, aki keresztény rabokkal művelteti a földjét, maga pedig csibukozva nézi a görnyedő nép munkáját. Ha hazatér, pazar kényelemmel berendezett lakásában nagyszámú asszonyból álló háreme várja s minden gondolatát igyekszik ellesni. Az asszonyok helyett is rabnők dolgoznak, ők pedig zene, tánc és élvezetek között élik le életüket.

Lehet, hogy 2-300 év előtt ilyen törökök is találkoztak, de bizony ma már ezeket hiába keresnők. Ami kincseket évszázadokkal ezelőtt a török fegyver összeharácsolt, azoknak már csak hült helye van, az európai nagyhatalmak addig szívták a vérért szegény töröknek, míg „beteg ember” nem lett belőle. Egy évszázad óta csonkitják Törökországot barátai és ellenségei, közeli és távoli szomszédjai és ma már olyan szegény és földresújtott, hogy belső ellen-ségével is alig bír.

Akik Törökországról írnak, rendszeren a konstantinápolyi viszonyokat írják le s azt általánosítják az egész országra. Olyanforma dolog ez, mintha Budapest népét és népének életét állítanak oda, mint a magyarság példáját. Megkísérlem tehát az igazi török falusi életet jellemezni úgy, ahogy Kis-Ázsiában láttam.

A török paraszt rendkívül igénytelen. Inkább lemond a kultúra minden vívmányáról, mintsem, hogy azért nagyobb munkát végezzen. Falvai most is olyanok, mint évszázadokkal ezelőtt. Gazdálkodása a lehető legkezdetelesebb. Csaknem minden szükségletét maga állítja elő, de

István Györffy'nin Türk köyünü anlatan yazısı.

István Györffy, *“A török falu”*, Györffy István Írásai Balkánról es Törökországról, s.67.

A török népművészet*

Törökországban egészen a legutóbbi időkig a gyáripár a legkezdetlegesebb állapotban volt, annál inkább virágzott azonban a kisipar. Még a legapróbb faluban is számos kézműiparost találunk, akik a falu részére a legszükségesebb iparcikkeket készítenek.

Tudjuk, hogy a gyáripár nem igen kedvez a népművészeteknek, mert csak sablonos tömegcikkeket termel. A kisipar azonban melegágya a népművészeteknek. Itt korlátlanul érvényesülhet az egyén művészkedő hajlama.

A török, mint keleti nép, ősidők óta kedvelte a díszes ruhákat. A zsinórral való díszítésben a török szabó utolérhetetlen. Valószínű, hogy a zsinórozást, illetőleg a zsinórdíszítésmódot, a vitézkötéseket a törököktől tanultuk. A török szabók rendszeren fekete-, arany- vagy ezüstzsinórral díszítik a felsőruhákat, melyek rendszeren világosszínű posztóból vagy selyemből készülnek. Leggyakoribb szín a piros, meggyvörös és kék. A nők felsőruhája nem olyan díszes, feltűnő, mint az európai nőké. A török nők ugyanis a legutóbbi időkig, a nők felszabadulásáig bizonyos dísztelen egyenruhafélében jártak az utcán, arcukat is fátyol fedte. Annál színpompásabb, díszesebb volt azonban az otthoni öltözködésük. A török nő, különösen a városi lakos, a háremben töltötte életének javarészét, társadalmi életet nem élt, így aztán bőven ráért kézimunkáival foglalkozni.

Nagyon elterjedt házipár volt a szőnyegszövés, melyben a török nő művészi hajlama bőven megnyilvánulhatott. Minden vidéknek megvolt, sőt megvan a maga jellegzetes szőnyegmintája, ezeket ismerik az egész világon. Legdi-

István Györffy'nin Türk halk sanatlarını anlatan yazısı.

István Györffy, "A török népművészet", Györffy István Írásai Balkánról és Törökországról, s.83.

NOTLAR

-
- ¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Melek Çolak, “*Türk-Macar İlişkileri ve Macaristan’ın Türk İnkılabına Bakışı (1919-1938)*”, **Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi 8-12 Aralık 2003 – Ankara, Bildiriler**, cilt: II, Ankara, 2005, s.1253-1254.
- ² Melek Çolak, “*Macar Etnograf, István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme Gezisi (1918)*”, **Belleten**, LXXII, (265), Aralık 2008, s.948.
- ³ Çolak, **a.g.m.**, s.943-944.
- ⁴ Júlia Bartha, “*Keletkutató Györffy István*”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, Terebess Kiado, Budapest, 2001, s.7-8.
- ⁵ Çolak, “*Macar Etnograf István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme Gezisi (1918)*”, s.944-947.
- ⁶ **Doğu Avrupa’da Türklük**, Hazırlayan: Yusuf Gedikli, Selenge Yayınları, İstanbul, 2006, s.26.
- ⁷ Júlia Bartha, **a.g.m.**, s.10.
- ⁸ “*A Lenárd-féle Kis-ázsiai Expedíció*”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, s.51-55.
- István Györffy’nin gezi ile ilgili yazılarından sadece biri olan adı geçen makale, tarafımızdan değerlendirilerek yayımlanmıştır. (Bkz. “*Macar Etnograf István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme Gezisi (1918)*”, **Belleten**, LXXII, 265, Aralık 2008, s.943-954.)
- ⁹ Bkz. **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, s.57-90.
- ¹⁰ Çolak, “*Türk-Macar İlişkileri ve Macaristan’ın Türk İnkılabına Bakışı (1919-1938)*”, s.1255-1266.
- ¹¹ István Györffy, “*A Török Falu*”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról** a szerző saját fotoğrafıival, Terebess Kiadó, Budapest, 2001, s.67-70.
- ¹² István Györffy, “*A Török Nép Jövöje*”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, s.89-90.
- ¹³ István Györffy, “*A Török Nép és Életmódja*”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, s.61-62.
- ¹⁴ István Györffy, “*Törökországról*”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, s.57-58.
- ¹⁵ Györffy, “*A Török Falu*”, s.67.
- ¹⁶ Györffy, “*A Török Nép és Életmódja*”, s.62.
- ¹⁷ Györffy, “*Törökországról*”, s.57.
- ¹⁸ Györffy, “*A Török Nép Jövöje*”, s.89-90.
- ¹⁹ Györffy, “*A Török Nép és Életmódja*”, s.61.
- ²⁰ Györffy, “*A Török Falu*”, s.67-69.
- ²¹ Györffy, “*A Török Népművészet*”, s.83-84.
- ²² Györffy, “*A Török Nép és Életmódja*”, s.62, 68-69.
- ²³ Györffy, “*A Török Falu*”, s.70; “*Törökországról*”, s.57.
- ²⁴ Györffy, “*Törökországról*”, s.58.
- ²⁵ Györffy, “*A Török Falu*”, s.69-70; “*A Török Nép és Életmódja*”, s.62; “*Törökországról*”, s.58.
- ²⁶ Györffy, “*Törökországról*”, s.57; “*A Török Falu*”, s.68; “*A Török Nép és életmódja*”, s.61-62.

- ²⁷ “A Török Falu”, s.67-69.
²⁸ “A Török Falu”, s.69.
²⁹ “A Török Nép és Életmódja”, s.62.
³⁰ “A Török Falu”, s.68-69.
³¹ “A Török Nép és Életmódja”, s.62.
³² Györffy, “A Török Népművészet”, s.83-84.
³³ “Törökországról”, s.58.
³⁴ a.g.m., s.57.
³⁵ “A Török Falu”, s.70.
³⁶ a.g.m., s.69-70.
³⁷ “Törökországról”, s.58.
³⁸ “A Török Nép és Életmódja”, s. 62.
³⁹ “Törökországról”, s.58.
⁴⁰ “Törökországról”, s.57.
⁴¹ “A Török Nép és Életmódja”, s. 61-62.
⁴² “A Török Falu”, s.68.
⁴³ “A Török Nép és Életmódja”, s. 62.

KAYNAKLAR

- BARTHA Júlia; “Keletkutató Györffy István”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, Terebess Kiadó, Budapest, 2001, s.5-10.
- ÇOLAK Melek; “Macar Etnograf István Györffy ve Kuzey Marmara Bölgesi İnceleme Gezisi (1918)”, **Bellekten**, LXXII, (265), Aralık 2008, s.943-954.
- ; “Türk-Macar İlişkileri ve Macaristan’ın Türk İnkılabına Bakışı (1919-1938)”, **Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi 8-12 Aralık 2003, Ankara, Bildiriler**, cilt:II, Ankara 2005, s.1253-1266.
- Doğu Avrupa’da Türklük**, Hazırlayan.Yusuf Gedikli, Selenge Yayınları, İstanbul, 2006.
- GYÖRFFY István; “A Lenárd-féle Kis-ázsiai Expedíció”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, Terebess Kiadó, Budapest, 2001, s.51-55.
- ; “A Török Falu”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, Terebess Kiadó, Budapest, 2001, s.67-82.
- ; “Törökországról”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, Terebess Kiadó, Budapest, 2001, s.57-60.
- ; “A Török Nép és Életmódja”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, Terebess Kiadó, Budapest, 2001, s.61-64.
- ; “A Török Nép Jövöje”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, Terebess Kiadó, Budapest, 2001, s.89-92.
- ; “A Török Népművészet”, **Györffy István Írásai a Balkánról és Törökországról**, Terebess Kiadó, Budapest, 2001, s.83-88.